

תוכן עניינים

2.....	מבוא.....
3.....	סטייה חברתית – הגדרות.....
5.....	תגובת החברה לסטייה חברתית.....
7.....	אלימות כסטייה.....
10.....	אלימות ברשת המקוונת – הגדרות והיקף התופעה.....
14.....	אלימות ברשת כסוג של סטייה.....
17.....	שינויים ומגמות בתפיסת האלימות ברשת.....
21.....	סיכום.....
22.....	ביבליוגרפיה.....

מבוא

לאורך שנים חברות וקהילות פיתחו לעצמן נורמות וכללי התנהגות שעזרו לעצב ולקבוע את אופי החברה. במסגרת כללים אלה התגבשו כללי התנהגות, עמדות לגבי נושאים שונים, ורמות מוסר שונות, וכל חריגה מנורמות אלה היו יכולות לערער את יציבות הקבוצה ואופייה ועל כן פעילות שאיננה תאמה את הנורמות החברתיות לעיתים קרובות נתפסה כסוג של סטייה חברתית. עם זאת, נורמות שנחשבו ללגיטימיות בחברה אחת, נתפסו כחריגות בחברות אחרות. מכאן, נורמות והתנהגויות הנתפסות כנורמטיביות אינן בהכרח אוניברסאליות (שוהם, 1993).

אחת מההתנהגויות החברתיות הנפוצות הינה אלימות. חברות פיתחו לעצמן דפוסי התנהגות שבמסגרתן אלימות במצבים שונים נחשבת ללגיטימית כמו אלימות מלחמה, אלימות לצרכי הגנה, אלימות ילדים ואלימות הורית. כלומר, במצבים וסיטואציות שונות, אלימות נחשבת לפעילות שאיננה חרגה מהנורמות החברתיות (Kaplan, & Johnson, 2001). אלימות הופכת לסטייה חברתית כאשר זאת נוגדת את העקרונות והחוקים הקבועים בחברה ובהתאם לכך אלימות המוגדרת כסטייה לרוב כבר מוגדרת כפשע, החל מפשע מלחמה של רצח-עם והרג ללא הבחנה, ועד למעשי אלימות פליליים הכוללים אונס, רצח, גניבה והתעללות. האלימות כסטייה איננה מזוהה באופן אינדיבידואלי, למשל כעס אישי, אלא מדובר על אלימות החורגת מהנורמה וכזאת שאיננה מתקבלת על הדעת והיא מובילה לאנומיה (היעדר נורמה) חברתית (Taylor, Walton, & Young, 2013).

אחת מהתופעות החדשות שהתפתחו משנות ה-90 של המאה ה-20 הינה אלימות באינטרנט. אלימות באינטרנט הינה מושג רחב הכולל בתוכו בין היתר הטרדות, פגיעה מינית, דופיליה, איומים, השפלות, השמצות הפצת דברי שקר ושנאה על אדם (גולדשמידט, 2014). אלימות זו יכולה להתבצע בפרקטיקות שונות החל משימוש בדואר אלקטרוני, חדרי צ'טים, הפצת סרטונים, שליחת הודעות טקסט וכל זאת ועוד תוך שימוש במחשבים וטלפונים סלולריים (גרופר ורומי, 2014).

תופעת האלימות ברשת הינה מתרחבת משנה לשנה ולרוב היא מזוהה עם אוכלוסיות צעירות עד שנות ה-30 (Kessel Schneider, O'Donnell, & Smith, 2015). האלימות ברשת המקוונת מצד אחד חסרה לעיתים קרובות את הממד הפיזי והמפגש בין התוקף לקורבן, עם זאת האלימות ברשת עדיין מאפשרת לבצע פגיעה הן נפשית והן פיזית בקורבן, ולעיתים האלימות באינטרנט מהווה הרחבה של האלימות הפיזית (גולדשמידט, 2014). בסופו של דבר, האלימות המקוונת מובילה להתאבדות של קורבנות, לשחיקה ביציבות הנפשית של הקורבן, לפגיעה במעמדו החברתי ושחיקת המוניטין שלו (גרופר ורומי, 2014). האלימות ברשת עשויה להיות אכזרית כל-כך עד כי ישנן חברות המוקיעות באופן מוחלט את האלימות ברשת ועבורן הדבר ניתפס כסטייה חברתית והתנהגות שאיננה מקובלת בחברה (Hay, Meldrum, & Mann, 2010; Perren, & Gutzwiller, 2012; Helfenfinger, 2012). מצד שני, אחרים גורסים כי לעיתים ישנה חוסר הבנה של אופי האלימות באינטרנט ולעיתים מדובר בהתנהגות היתולית/ילדותית, ורק מקרים קיצוניים של אלימות ברשת אינם בהכרח מוסכמים מבחינה חברתית (Chen, & Cheng, 2016; Crosslin, & Golman, 2014).

שאלת המחקר: האם אלימות וירטואלית ברשת נתפסת כסטייה חברתית?

מטרת המחקר היא לבחון עמדות ציבוריות האם האלימות ברשת האינטרנט נתפסת כסטייה חברתית, או שמא בדומה לאלימות רגילה, גם האלימות באינטרנט מסווגת לפעילויות וסייגים

שונים ולא כל פעילות באינטרנט הכוללת לעג, השמצות והשפלות נתפסת כאלימות. על מנת לבחון את הסוגיה האמורה, יבוצע מחקר עיוני שבמסגרתו יבחנו הנושאים הבאים: מהי סטייה חברתית, כיצד הציבור מגיב לסטייה חברתית, האם אלימות מוגדרת כסטייה, מהי אלימות מקוונת, האם אלימות מקוונת מוגדרת כסטייה חברתית והאם חלו שינויים לאורך השנים בתפיסת האלימות המקוונת כפעילות שאיננה מקובלת מבחינה חברתית.

סטייה חברתית – הגדרות

סטייה חברתית היא חוסר עמידה בנורמות חברתיות (שוהם, 1993: 25). מדובר ברצף של התנהגויות וערכים שמובילים בסופו של דבר לסטייה מהנורמות החברתיות. תהליך זה כולל תפיסת העצמי (כלומר הפרט מבסס מודעות אישית וחברתית באמצעות אינטראקציה עם החברה) + סטייה ערכית (התנתקות מערכי הקבוצה אך הדבר לא מלווה בהכרח בהתנהגות שונה, זאת אומרת אי הסכמה עם ערכי החברה) + התנהגות סוטה (קרי התנהגות בפועל שסותרת את התנהגות הקבוצה) + סטיגמות חברתיות (הדבקת תכונות שליליות כלפי הפרט והקבוצה) + אמונות טרנסצנדנטליות (ככל שהסטייה גדולה כך יגדל הסיכוי לגאולה באמצעות אמונה) ואלה בתורם מובלים לסטייה חברתית (שוהם, 1993: 53-39). שוהם (25) גורס כי סטייה חברתית תלויה בנורמות חברתיות, וכמו שנורמות עשויות להיות שונות בין חברות, כך תפיסת הסטייה עשויה להיות שונה בין החברות. זאת אומרת כי סטייה בחברה אחת מתקבלת כפעילות נורמטיבית בחברה אחרת.

עולה הסברה כי ישנן שלוש סיבות מדוע לא תתפתח בקרב הפרט המוטיבציה לפעול בהתאם לנורמות החברתיות ובכך לפתח סטייה חברתית. הסיבה הראשונה היא חוסר מודעות או טעות לזהות את ההתנהגות, העמדות והנורמות של הקבוצה עמה הפרט בא במגע. או לחלופין כאשר הם מודעים לעמדות החברתיות של הקבוצה, אך הם אינם מודעים או טועים לגבי הציפיות של הקבוצה מן הפרט. הגישה השנייה גורסת כי הפרט עשוי לפתח התנהגות סוטה כאשר מתפתחת ממנו הדרישה לבצע התנהגות חריגה. אדם יכול דווקא לנסות ולהתאים את התנהגותו ועמדותיו בדומה לקבוצה, אולם מעמדו בקבוצה גורם לחברי הקבוצה לעודד אותו לפעול בצורה שונה. הסיבה השלישית היא כי לפרט אין את המשאבים האינסטרומנטליים לפעול בהתאם לנורמות ועמדות קבוצתיות. למשל הפרט סובל מחוסר מיומנויות מולדות, כמו כוח, זריזות ויכולות קוגניטיביות; הפרט עשוי להתפתח במערכת חברתית לקויה; ודרישות חיים לגיטימיות טרם נפגשו עם אורך החיים של הפרט. מכל מקום ניתן לזהות שני נתיבים שבהם הפרט מפתח התנהגות סוטה: הסטייה הינה נרכשת עם הזמן והיא באה לידי ביטוי במפגש עם קבוצות שונות; שנית הסטייה הינה מולדת בעקבות מול מולד כמו מום גנטי למשל (Kaplan, & Johnson, 2001: 8-9).

התמקדות ברעיון לפיו סטייה עשויה להיות תהליך התפתחותי, עולה השאלה כיצד ניתן למנוע את הסטייה, או לפחות להבין כיצד זאת מתפתחת. החוקר שוהם (1993: 28) מציין כי מדובר בתהליך לפיו הנורמות החברתיות המקובלות אינן נרכשות בצורה איכותית על ידי הפרט. הפרט מבסס נורמות מיום היוולדו כאשר זה מצוי במסגרות כמו משפחה, בית ספר, מוסדות חברתיים – כדוגמת קבוצות ספורט, פעילות נוער וכדומה. מסגרות אלה מספקות ומעבירות נורמות וכללי התנהגות לפרט. לעיתים המעבר של הנורמות עשוי להיות לקוי ומעורפל, עקב העברת הנורמה בצורה לא נכונה וברורה, זאת אומרת כי הפרט איננו בהכרח מצליח להבין את החוקים והנורמות שמועברים לו; או לחלופין ישנה התנגשות בין שתי מסגרות המספקות נורמות מנוגדות, למשל התנגשות בין המסגרת הביתית הקובעת נורמות התנהגות מסוימות, לבין מסגרת חינוכית הקובעת נורמות